

Södertörns högskola | Institutionen för Utbildningsvetenskap
Examensarbete 15 hp | Avancerad nivå 1 | Hösttermin 2010
Lärare utbildning med interkulturell profil, 210 hp

"Barn och religion"

En studie om barns tankar om sin egen religion
och andras religion

Av: Arkawan Abdulhamed
Handledare: Madeleine Sultan Sjöqvist

Abstrakt

Titel: Children and religion

By: Arkawan Abdulhamed

Tutor: Madeleine Sultan Sjöqvist

The objective of the essay has been the studying of the importance of religion for children. To answer and satisfy my objective, I have some questions: How do children talk about their own and others' religions? In what way do children associate themselves to religion? Which meaning does religion have for children's identities? Which thoughts rise about religion tuition in the school?

To answer the problem formulation, I have done a qualitative interview study with five children of different religious and cultural backgrounds in a Swedish communal school. The results showed that children's thoughts about religion are mostly inherited from the parents. Religion and identity are close to each other. The children live in different worlds which makes them not be apart of one or the other.

Religion is a sensitive subject that leads to a big silence among children and to the fear of talking or discussing the subject. Children can use religion as a tool for bullying.

Nyckelord: Religion, Barn, Skola, Identitet

Keywords : Religion, Children, School, Identity

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstrakt	2
1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
2. Tidigare forskning	6
3. Teoretiska utgångspunkter	7
3.1 Socialkonstruktionismen	7
3.2 Centrala begrepp	8
3.2.1 Religion	8
3.2.2 Sekularisering	10
3.2.3 Barnens religionsfrihet eller föräldrarnas	11
3.2.4 Identitet	12
3.2.5 Religiös identitet	13
3.2.7 Identitet, barn och modernitet	14
4. Metod	15
4.1 Intervju som forskningsmetod	15
4.2 Att intervjua barn	16
4.3 Studiens genomförande	17
4.4 Urval	18
4.5 Avgränsning	18
5. Resultat/Analys	19
5.1 Elevernas tal om sin religion och förhållnings sätt	
5.2 Elevernas tal om andras religion	23
5.3 Identitet	24
5.4 Religion och skola	26
5.5 Religion, barn och modernitet	28
6. Slutdiskussion	29
7. Källförteckning	32
Bilagor	
Bilaga 1- Intervjuguiden	34
Bilaga 2-Bersonligsbrev till föräldrar	35

1. Inledning

I mitt examensarbete har jag valt att fokusera mig på barn och religion. Det som väckte mitt intresse att skriva om barn och religion är delvis personligt; religion har alltid varit ett intressant ämne för mig. Ytterligare motiv för min undersökning är det som hände under min Verksamhets förlagda period i en svensk kommunal skola i ett mångkulturellt område där eleverna hade olika bakgrunder.

Under en svensklektion, höll eleverna på med brevväxling med en annan klass i en annan skola. Det som fångade min nyfikenhet var de frågor eleverna skrev till varandra för att lära känna varandra. De flesta frågorna var kopplade till religion som t.ex. ”Är du muslim eller bär du slöja”? Jag tyckte att det var besynnerligt att barnen ställde sådana frågor till varandra. Jag blev intresserad av att undersöka detta närmare och gå djupare in i ämnets detaljer, för att komma fram till hur religion uppfattas av barn och vilka föreställningar de har kring sin egen och andras religion. För att få djupare förståelse om hur barn med olika bakgrund förhåller sig till religion, tänkte jag intervjua 5 elever med olika bakgrund i en kommunal skola i ett multietniskt område.

1.1 Bakgrund

I boken ”*Det mångreligösa Sverige*” skriver författarna Andersson och Sander att religion och religiositet alltid har engagerat människor, trots att många idag anser att religion har en mindre betydelse för individen och samhället (Andersson & Sander 2009, s.65). Däremot är religion enligt det socialkonstruktionistiska perspektivet en social konstruktion (Brömssen: 2003). Oavsett dessa åsikter har många forskare från olika områden såsom sociologi, antropologi och filosofi har visat att religion som fenomen har påverkat och format individens liv och samhället i hög grad genom historien.

Det svenska samhället har gått igenom stora förändringar sedan 1950-talet från det monokulturella, där ett språk, en religion och en kultur hade företräde. Med globalisering och immigrering har samhället omvandlats till ett mångkulturellt tillika multireligiöst samhälle, där nya värderingar och tolkningar uppkommit.

I läroplanen (Lpo94) kan man läsa att med den svenska internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställs högre krav på människan vad gäller att förstå och anse de värden som ligger i ett mångkulturellt samhälle (Lpo94,3). Därför har skolan ett särskilt viktigt uppdrag när det gäller att

Förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på, och vikten av förmåga att leva sig in i och förstå andras situationer (Lpo94,s. 3).

Enligt kursplanen för religionskunskap är syftet med religionsundervisningen är att ge eleverna kunskap om trons innehåll och traditioner inom olika religioner och fördjupa kunskaper och förståelse för människor med olika religioner (Skolverket, 2000). Eleverna skall också fördjupa sin förmåga att reflektera över och diskutera kring existentiella frågor när det gäller tro, etik och livsfrågor. Eftersom vi i dagens mångkulturella samhälle möts av olika traditioner från olika kulturer, betonas vikten av att ingen i skolan ska utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Varje elev ska kunna leva sig in i och förstå andra människors situation. Därmed är en av lärarens viktiga uppgift att hon/han aktivt ska motverka förtryck och trakasserier av enskilda individer eller grupper (Lpo94: 3,8).

Enligt Otterbeck är det idag många ungdomar som rör sig i flera världar, den egna världen, majoritetssamhället, skolan och den globala populärkulturens världar. Han beskriver hur dessa världar kan utsätta ungdomar för en mängd olika värderingar och möjligheter som ibland kan stå mot varandra eller kan vara svårt att hantera (Otterbeck 2000, s. 107).

1.2 Syfte & Frågeställningar

Syftet med min undersökning är att studera religions betydelse för barn. För att få inblick i barnens tankar om sin och andras religion samt vilken betydelse har religion för barnets identitet.

För att besvara mitt syfte tar jag hjälp av följande frågeställningar:

- Hur talar barnen om sin egen och andras religion?
- På vilket sätt förhåller barnen sig till religion?
- Vilken betydelse har religion för barns identitet?
- Vilka är barnens tankar om religionsundervisning i skolan?

3. Tidigare forskning

Kerstin von Brömssen (2003) har skrivit avhandlingen *Tolkningar, förhandlingar och tystnader* om barnens tankar om sin egen och andras religion. Hennes avhandling bygger på kvalitativa intervjuer med 13 elever med olika bakgrund i årskurs 8 i en skola med multietnisk förortsmiljö. Syftet med hennes studie var att utforska om elevernas förhållningssätt till sin religion och andras religion och hur eleverna positionerar sig i förhållande till sin religion och etnicitet. Socialkonstruktionistiska och postkoloniala perspektiv var grundläggande för hennes avhandling. Hon kom fram till att religion är mycket känsligt ämne och oftast undviker eleverna att tala med varandra om det. Eleverna i hennes intervju förklarade med att det kan leda till att många blir arga eller att det kan leda till mobbning av varandra.

En annan liknande avhandling är skriven av Jonas Otterbeck (2000) *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Avhandlingen handlar om religion och kultur, islamska normer, socialisation. Han intervjuar olika barn, pedagoger och föräldrar för att komma fram till hur islams tradition förmedlas till muslimska barn i en svensk skola, där skolan präglas av olika föreställningar såsom fördomar och osäkerhet. Han vill också komma fram till vad som är orsaken till de olika konflikterna som uppstår i skolan; oftast är det okunskap som är bakgrunden till sådana konflikter. I hans avhandling fokuseras det också på de förändrade förutsättningarna för föräldrarna, där de lever som ingår i religiös minoritet befinner sig i ett sekulärt land dvs. Sverige.

Pedagogikprofessorn Sven G. Hartman har i sin bok *Barns tankar om livet* (2007) redogjort om barns tankevärld i en rad olika ämnen som t.ex. religion, ensamhet, krig, liv och död, rädsla men också vänskap och fritidsaktiviteter. Hans forskning har fokus på barn i åldrarna 8-16 år och hur de funderar över sin plats i livet, om vilka livsfrågor de bär på och hur de försöker utveckla en egen tolkning av livet. Boken har använts som material inom en del forskningsprojekt, där målet var att förstå barns och ungas egna tankar och deras syn på världen. Mer än 1000 barn har deltagit i detta projekt. Studierna visar att alla barn faktiskt reflekterar med språkets hjälp över sina liv. Reflektionen uppstår alltid vid olika nya konflikter när barnens egna bilder av världen inte överensstämmer med deras nya erfarenheter. Utifrån sitt undersökningsmaterial (1987-1999) på låg- och mellanstadiet kom han fram till att de mångetniska områdena visade att barn med utländsk bakgrund hade flera antal trosuppfattningar.

Maria Borgström har skrivit en liknande undersökning med titeln *att vara mittemellan* (1998). Hon diskuterar hur spanskamerikanska ungdomar i Sverige kan uppfatta förutsättningarna för sin sociokulturella identitetsutveckling. Ungdomarnas inställning till den egna kulturen och den svenska kulturen visade sig att en del valde att identifiera sig med båda kulturerna medan andra till och med såg föräldrarnas språk som sitt eget och därmed sin egen identitet. Hon kom fram till att ungdomarna utvecklar sin sociokulturella identitet i kontakt med två världar en egen och familjen. Hon antyder att om man tillhör två världar kan detta betyda att man får dubbel identitet. Detta innebär att man kan känna sig som om man varken tillhör det ena eller det andra dvs. mittemellan.

En rapport som är skriven av Jörgen Florheden och Jonas Lifmark, *Hinder och vägar* (1994) handlar om vikten av skolans arbete med förståelse och respekt för människor med annan kultur och religion. Grundtanken i hela arbetet var att hjälpa invandraregrupper kunna bibehålla sina religiösa och kulturella traditioner. Syftet med detta arbete var att studera lärarnas erfarenheter om olika hinder som de möter och vilka vägar de väljer i religionsundervisning för att uppfylla målet. Undersökningen har genomförts på fyra skolor med olika villkor gällande ekonomi, läge och invandratäthet. Resultatet var att ett av hindren var elevernas förförståelse om religion, dvs. dels ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv och dels kunskapsmässigt.

De avhandlingar som jag har skrivit om, har behandlat religion, barn och identitet på olika sätt. Var och en av dem har mer eller mindre gett mig idéer och tankar till min undersökning. Jag blev mest inspirerad av Kerstin Von Brömssens avhandling, *tolkningar, förhandlingar och tystnader*, därför använder jag mest hennes tankar och idéer för min undersökning.

4. Teoretiska utgångspunkter

4.1 Socialkonstruktionismens perspektiv

I den teoretiska delen utgår jag från det socialkonstruktionistiska perspektivet som grundläggande för min undersökning eftersom en socialkonstruktionistisk syn på de olika fenomen som religion, identitet och etnicitet nuförtiden är väldigt viktig för min undersökning. I min undersökning använder jag en del av fenomen som metod för att undersöka elevernas konstruktion av religion via deras tal om sin religion och andras religion. Därför kommer jag att kort redogöra detta perspektiv och vissa av ståndpunkterna för kunskapssynen.

Enligt Winther Jørgensen & Philips i boken *diskursanalys som teori och metod* är socialkonstruktion en allmän beteckning för olika teorier om kultur och samhälle. I boken framhåller författarna att enligt socialkonstruktionismen är verkligheten socialt konstruerad. Verkligheten existerar inte utan vi skapar vår verklighet själva genom sociala interaktioner (Jørgensen & Philips 2000, s. 11, 12).

Enligt Brömssen intar grundtanken för socialkonstruktionismen en kritisk position av de fenomen och de kunskaper som ofta är självklara och givna i samhället. Det handlar om att se på fenomen som något naturligt skapat och inte varar för evigt, utan konstruerat av sociala, historiska och ideologisk händelseförlopp. Enligt socialkonstruktionismen läggs tyngdpunkten framför allt på den språkliga sociala interaktionen eftersom det är med språket som vi får tillträde till verkligheten. Inom socialkonstruktivismen hävdas också att människors identitet, sätt att vara och förstå vår omvärld bygger på språket. Språket ger oss strukturer och kategorier för hur vi tänker. Människors ständiga upprepande genom språkliga förhandlingar förnyas och förstärks genom konstruktionen av vår egen och varandras identitet, detta sker genom vardagliga möten med varandra i den gemensamma sociala interaktionen (Brömssen 2003, s. 13, 15).

3.2 Centrala begrepp

I mitt empiriska arbete kommer jag att fokusera mig på de diskursiva begreppen som religion, sekularisering och identitet. Syftet med detta är att kunna analysera hur begreppet religion konstrueras av elever med olika bakgrund i en mångkulturell skola. Hur eleverna uppfattar sin egen och andras religion. I följande avsnitt definierar jag först begreppet religion, sedan redogör jag för delarna religion, sekularisering, barnsreligionsfrihet, identitet, religiös identitet, och barn, identitet och modernitet i samspel och olika teoretiska ståndpunkter.

3.2.1 Religion

Begreppet religion kommer ursprungligt från det latinska *religio*, som symboliserar en vördnadsfull attityd till högre makter. Under 1700-talet fick begreppet religion en starkare koppling till en allmänsklig dimension och det var inte bara kristendomen som var den enda saliggörande. Användning av begreppet religion utökades under 1800-talet, och omfattade begreppet andra olika trossystem som hinduism och islam. I dag är definitionen av begreppet religion ännu bredare och även innefattar individuella trosuppfattningar, livsåskådningar och värdesystem (Karlsson & Svanberg 1997, s. 8).

Antony Giddens skriver i boken *Sociologi* att mångfalden i religiösa betraktelsesätt och organisationsformer är så bred att det blev svårt för forskarna att komma fram till en allmän och uppskattad definition av begreppet religion. Däremot tar han upp de generella egenskaper som är gemensamma för alla religioner. Dessa egenskaper har i sig en uppsättning av symboler som väcker känslor av andakt eller vördnad, oavsett om religionen innehåller en gudstro eller inte, finns det ritualer eller ceremonier. De rituella handlingarna kan utföras i ensamhet och innefattar bön, fasta, sång eller att man avstår från viss föda medan ceremonierna utförs kollektivt av de troende (Giddens 2003,s.442-443).

Enligt många religionsvetare finns det två olika typer av definitioner: Det substantiella och det funktionella. Religion definieras utifrån det substantiella sålunda:

Religion är en institution som består av en kulturellt bestämd interaktion med kulturellt postulerade övermänskliga varelser (Spiro 1966 i Otterbeck 2000)

Utifrån denna definition, skapar sig människor sin kultur som i sin tur styr människans upplevelser och trosföreställningssystem, Så man kan säga att substantiella definitioner fokuserar på innehållet i de religiösa traditioner och förklarar vad religion är. Den funktionella definitionen beskriver betydelsen som religionen kan ha för enskilda individer, grupp eller samhälle. Med denna definition uppfyller religionen vissa sociala, psykologiska eller sammanbindande funktioner, som att ge trygghet, hålla ihop gruppen, eller ge och svara på existentiella frågor (Andersson & Sander 2009, s. 50).

I min undersökning kommer jag att utgå från både substantiella och funktionella definitioner. Substantiella, när det gäller mitt urval av mina informanter, deras självförståelse och hur uppfattar de sig i förhållandet till sin religion och andras religion. Funktionella, när det gäller religionens betydelse för mina informanters identitet.

Enligt Otterbeck är det viktigt att skilja mellan religion och kultur. Han menar att kultur är människans vanor, normer och idéer medan religion företräder en översinnlig ordning som bör forma dessa normer, seder och tankar. Däremot anser

han att religion och etnicitet är nära och båda termerna används för att uttrycka kollektiva identiteter. Han anser också att under den primära socialisationen utvecklar både religiös identitet och etnisk identitet, där individen oftast är emotionellt knuten till dessa identiteter. Så enligt Otterbeck kan individens religiösa tillhörighet vara orsaken till att släkt och vänner kan ta avstånd från varandra eller tvärtom (Otterbeck 2000, s. 27, 31)

I den muslimska traditionen och enligt dess heliga skrift (Koranen) finns det förbud mot svinkött och blod som föda samt skaldjur. Det framkommer också att djur måste slaktas på ett rituellt vis, vilket gör själva köttet *halal* dvs. tillåtet då djuret slaktas i Guds namn, riktat mot Mecka och med skäktning som slaktmetod. Det återfinns även en fastemånad som kallas för ramadan som innebär att man under hela månaden avstår från mat och dryck under dagen så länge det är ljus (Hjärpe 1992, s.92,107).

3.2.2 Sekularisering

Termen sekularisering kommer ursprungligen från latinets *saculum* som i sin tid symboliserade era eller en tidsålder och i en bredare betydelse "världen". Längre fram kom termen att få flera andra betydelser bland annat den process som betydde övergång av jordinnehav från de religiösa institutionerna till privat ägnade. I dag innebär ordet sekularisering en process, där religiösa institutioner har minskat sitt inflytande och sin betydelse i takt med det moderna samhällets utveckling. Så ett enkelt uttryck för sekularisering är "religion betyder allt mindre för fler människor och inom samhället" (Brömssen 2003, s.?) Enligt Kristin von Brömssen svarar och förklarar ordet sekularisering tre olika grundläggande samhällsförändringar, social differentiering, samhällsbyggande och rationalitet. Med social differentiering menas att under det moderna samhället, har uppstått mer specialiserade roller och institutioner för att behandla människans skilda behov. Med samhällsbyggande menas med de processer som samhällets utveckling genomgått och dessa förändringar har medfört en nationell stat med byråkratiska institutioner och konsekvensen av detta är framförallt att religion privatiseras.

Med rationellt tänkande menas förändringar i människors sätt att tänka och handla. Sekularisering anses ha ersatt religionens roll i stort sätt, när det gäller religiösa förklaringar, ceremonier och ritualer och upptar en mindre del av individens tillvaro. Dvs. att religiöst tänkande anses som gammaldags och förklaras dödsdömt jämfört

med den rationella vetenskap och är i färd med att försvinna ((Brömssen 2003,s. 46ff).

Göran Larsson skriver i sin bok ”*Talande tro*” att trots att Sverige har genomgått en stark sekulariseringsprocess, så visar många ungdomar fortfarande intresse för religion och livsfrågor. En förklaring till detta relaterar han till Thomas Lukmans teori om tilltagande privat religiositet, att det är ett grundläggande behov hos människor, men de gamla religiösa institutionerna har minskat sitt inflytande på både individen och samhälle (Larsson 2003, s. 18).

Enligt Pia Karlsson och Ingvar Svanberg, har religionen förlorat makten i det officiella livet. Numera betraktas Sverige som ett av världens mest sekulariserade länder, och i det samhälleliga livet saknas i stort sätt referenser till religiösa symboler där allt färre människor har en gudstro. Dock är att vara kristen, muslim eller jude i det här samhället innebär att bejaka en religiös identitet i en omvärld som har lite förståelse för religiositet (Karlsson & Svanberg 1997, s. 11).

3.2.3 Barnens religionsfrihet eller föräldrarnas?

FN:s konvention nr:14 handlar om barnens rättigheter och religionsfrihet.

I just konvention nr 14 finns det skrivet artiklar som handlar om olika rättigheter för barnen som t.ex. handlar om att barn har rätt till sina tankar, samvete och religionsfrihet. I artikel 2 står att barnens rättigheter ska gälla oberoende av föräldrarnas, ras, kön, språk och religion etc. (Ur artikel 2, 14).

Mari Klasson Sundin diskuterar i boken *Frihet och gränser* barnets religionsfrihet i relation med familj, samhälle och kultur. Hon argumenterar utifrån de olika artiklarna som står i konventionen. Vad betyder barnets religionsfrihet egentligen? Handlar det om barnets rätt att delta i utövandet av föräldrarnas religiösa tradition, eller handlar det om att barnen själva väljer sin religion? Hon presenterar tre modeller som beskriver olika sätt att tänka kring barns religionsfrihet. Dessa är traditionsmodellen, tankefrihetsmodellen och livstolkningsmodellen. Enligt traditionsmodellen tolkas barns rätt till religionsfrihet i första hand som en rätt till att utöva föräldrarnas religion. Föräldrarna har rätt till att förmedla dessa traditioner. Religion kan ses som en del av kulturen och ett sätt att leva och kan inte väljas eller väljas bort. Med

andra ord är religionsfrihet, föräldrarnas möjlighet att uppfostra sina barn enligt sina traditioner och trosuppfattningar.

I enlighet med tankefrihetsmodellen uppfattas religionsfrihet som en frihet till religion. Enligt den ska barnet kunna ha möjlighet till att själv ta ställning och välja religiösa förställningar utan föräldrarnas eller samhällets påverkan. Sundin beskriver religion som ett tankesystem, där barnets självbestämmanderätt ställs mot föräldrarnas. Hon skriver också att enligt den här modellen så prioriteras samhällets ansvar före föräldrarna i fall föräldrarnas och samhällets syn krockar med varandra.

Enligt den tredje modellen, livstolkningsmodellen handlar det om barns rätt till att få tillgång till olika möjligheter och verktyg för att bearbeta sina existentiella tankar. Samhället och föräldrarna har ansvar att erbjuda barnen dessa möjligheter. Barnets självständighet utvecklas successivt med omgivningen. I denna modell anses att det är viktigt med barnets egna tankar och uppfattningar som är viktigt för barnets identitetsutveckling. Denna modell anses av Sundin anser att denna modell mest behandlar kursplanen för ämnet religionsundervisning, eftersom innehåller en funktionell syn på religion (Sundin i Modeé 2006, s. 129-133).

3.2.4 Identitet

I boken *Den tredje identiteten* beskriver Maria Borgström & Katrin Goldstein identitet sålunda:

Identitet som en tolkning av det egna livet, en tolkning där man binder samman olika delar av sitt liv och sätter det i sitt sammanhang, där man reflekterar över sig själv, den gemenskap eller de gemenskaper man ingår i och den plats man har (Goldstein & Borgström 2009, s. 11)

Enligt Manuel Castells är identitet människors källa till mening och kunskap i livet. Han betonar vikten av att skilja mellan individens roll och individens identitet. Individens roll kan vara mor, far eller granne medan individens identitet är hur individen uppfattar sig själv och andra. Han anser att individen kan ha olika identiteter som kan skapa motsägelser i individens uppfattning om sig själv och omgivning. Att vara religiös enligt Castells är antagligen den starkaste grundpelaren till personlig och kollektiv trygghet.

Han hävdar att i dagens samhällen med alla förändringar som sker, grupperar sig gärna människor kring de primära identiteter som t.ex. religiösa, etniska, nationella. Han menar att

utifrån ett sociologiskt perspektiv är alla identiteter konstruerade, men frågan är hur, från vad och av och för vem? Han beskriver att i identitetskonstruktionen använder vi byggstenar från olika faktum t.ex. historia, biologi, geografi, religiösa uppenbarelser, maktapparater och från personliga och kollektiva minnen. Därmed utvecklas byggstenarna och bearbetas av individer, samhälle och sociala grupper. Individen försöker arrangera om dessa byggstenar i enlighet med olika bestämda sociala och kulturella projekt som är rotade i olika former av sociala strukturer i deras tid och rum (Castells 1997, s. 21)

Castells menar att i den sociala identitetskonstruktionen, äger alltid maktrelationer rum i ett sammanhang. Han föreslår tre olika former av identitet som är viktiga för upphov till identitetsuppbyggnad. De tre formerna är legitimerande identitet, motståndsidetitet och projektidentitet. Den legitimerande identiteten är den form av identitet som införs av samhällets dominans, institutioner och deras dominans över sociala aktörer t.ex. de religiösa samfund och politiska partier. Den andra formen av identitet är motståndsidetitet som skapas av aktörer som befinner sig i positioner, där nedvärderas eller stigmatiseras av maktens logik. Denna form enligt Castells är den viktigaste formen av identitetskonstruktion i samhället, eftersom den byggs av kollektivt motstånd som grundar sig klart av historiska, geografiska och biologiska former. Exempelvis är de religiösa fundamentalister och etnisk nationalism. Projektidentitet utvecklas när de sociala aktörerna som på grund av kulturella material bygger ny identitet som omdefinierar deras inställningar i samhället, och därmed eftersträvar en förändring av hela samhället. Feminismen är ett exempel på det (Castells 1997, s. 21-23)

3.2.5 Religiös identitet

Ur ett sociologiskt perspektiv är den religiösa identiteten en social konstruktion. Den förändras ständigt med de processer som följer i det globala mångkulturella/religiösa samhällena och grupperna. Andersson och Sander anger invandrartäta områden som ett exempel, där de sociala gränserna ständigt konstrueras om. De menar att individerna i dessa områden söker inte endast kontakt med "sitt" folk utan även har kontakt med sina trosfränder i det nya landet. Med andra ord kan man beskriva det som att individerna identifierar sig i högre grad med sina ursprungs länder än med människorna i det nya landet (Andersson & Sander 2009, s. 64, 65).

Enligt Hartman är "Barns tankar på det religiösa området uppstår inte i ett vakuum".

Han menar att barnen utgår från upplevelser och erfarenheter som barnen får i sin omgivning. Barnens tankevärld speglar på gott och ont det samhälle där de växer upp i (Hartman 2007, s. 145).

I Göran Larssons bok *Talande tro* framkommer Internets betydelse för att skapa religiösa identiteter bland unga människor. Internet ger den enskilda individen att söka upp och att hålla sig till olika rörelser eller riktningar inom dessa rörelser (Larsson 2003, s. 129).

Larsson skriver också ”Att vara ung, svensk och muslim kan betyda stora påfrestningar”. Han menar att å ena sidan kan unga muslimer oftast slitas mellan majoritetssamhälle och föräldrarnas höga krav och förväntningar, och å andra sidan slits de mellan en sekulär västerländsk livsstil och en religiös muslimsk tradition. För att dessa unga ska uppnå balans med sig själva och sin omgivning, är det viktigt att finna bra strategier som överbygger balans inom både enskilda individer och olika muslimska grupper.

För att uppnå dessa mål presenterar han tre modeller. Första modellen kan vara att individen överger sin religion och bli sekulariserad. Den andra modellen kan vara att individen återkommer till en tolkning av sin religion och uppfattas som autentisk. Den tredje modellen kan vara att individen försöker skapa blandande identiteter (Larsson 2003, s. 67)

3.2.6 Identitet, barn och modernitet

Ungdomsforskaren Thomas Ziehe framhåller starkt att modernitet har påverkat barn och ungdomar. Han menar att i det traditionella samhället var individens möjligheter små eller inget, och att välja sitt liv var relativt klar. Tex. att vara född som en bonde betydde troligtvis att man själv skulle bli bonde. Vidare menar han att i det moderna livet som kännetecknas av stora förändringar inom olika områden bland annat ekonomiska, kulturella, där individens möjligheter har ökat och samtidigt har det kommit fram nya möjligheter för att fundera över hur man utformar sitt liv. Samtidigt påstår han att dessa processer kan leda till skapande av osäkerhet och existentiell ångest hos individen. Ziehe hävdar att senmoderna samhället präglas av olika nya mönster som lett till ökande valfrihet, individualisering och *reflexivitet*. Dessa mönster ger större möjlighet för individen att fundera över sig själv och sin identitet. Han anser att det traditionella mönstret har förlorat sin självklarhet och de gamla värderingarna och normerna ifrågasätts och många andra nya mönster formar ungdomarnas identitet, vilket leder till en som han kallar ”Kulturell friställning” från dessa traditioner och inte längre upplever sin

identitet och sitt liv som förutbestämt. Med kulturell friställning menar han att idag har individen större möjlighet att kunna frigöra sig från det förebestämda traditionella och kulturella mönstret. Däremot anser Ziehe att nackdelarna med den kulturella friställning, är att det ställer högre krav på individen som kan vara svåra att hantera och individen själv skall hantera och stå ut med den nya verkligheten (Tomas 1993,s. 9).

4. Metod

I min undersökning har jag valt att använda mig av det hermeneutiska sysättet, eftersom jag anser att det hjälper mig att tolka och förstå och komma till rimligt resultat i mitt underökningsområde.

Enligt Björn Viktström är hermeneutikens insatser tillämpade främst inom human-kultur och samhällsvetenskap. Inom hermeneutikens insats kan ingen tolkning ske helt objektivt. ”Har jag inte någon slags kunskap om denna text , har jag inga möjligheter att förstå den”(Vikström 2005,s.13). Han menar att för förståelse ger det mig större möjlighet till att ställa meningsfulla frågor till min text, och finna nya infallsvinklar som gör mina tolkningar förankrad. Vår tolkning är beroende av den sociala, historiska och ideologiska miljö som lever i. Detta till viss del kan styra min text men är samtidigt också en förutsättning till en betydelsefull tolkning av min undersökning, därför använder jag mig av ett hermeneutiskt förhållningssätt när jag kommer till tolkningen av min empiriska undersökning och mitt resultat utifrån mina intervjuer.(Viktström 2005, s. 13).

4.1 Intervju som forskningsmetod

Steinar Kvale inleder sitt arbete om forskningsintervjun med ”Om man vill veta hur människor uppfattar sin värld och sitt liv, varför inte prata med dem” (Kvale 1997, s.9). Han menar att intervjun är ett av de mest användbara verktyget inom samhällsvetenskapligt forskningsarbete, och mest av den systematiserade kunskapen inom samhällsvetenskap, grundar sig på intervjuer . Detta går i linjen med hermeneutiskt synsätt, att inget sker objektivt där intervjuerna ger mig djupare förståelse om elevernas uppfattning om sin religion och andras religion.

I min undersökning använder jag mig av kvalitativ undersökning som metod. En kvalitativ intervju ger mig större möjligheter att tolka och förstå de resultat som kommer fram och inte generalisera, förklara eller förutsäga (Stukat 2005, s. 32).

Eftersom jag intervjuar barn, ansåg jag att intervjuguiden var ett bra sätt för att kunna ställa frågorna i ordning. Enligt Doverborg & Pramling, oavsett vilka frågor vi ställer till barn, måste dessa frågor följas upp med startpunkt i barnets svar. Syftet med att följa barnets svar är att ge barnen möjlighet att uttrycka sina tankar och att minska risken för mig som intervjuare att ställa ledande frågor (Doverborg & Pramling 2000, s. 38).

4.2 Att intervju barn

I läroplan 94 står det att läraren skall:

Se till att alla elever oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion får ett reellt inflyttande på arbetssätt, arbetsformer och undervisnings innehåll samt se att detta inflyttande ökar med stigande ålder (Lpo 94, 23).

Med detta argument uttrycker läroplanen att barn ska betraktas som aktiva deltagare och medborgare, vilket innebär att deras synpunkter och röster bör finnas med på lika villkor så mycket som möjligt.

Enligt boken ”*Kvalitativa forskningsmetoder*” menar Sterner är det ett problem med att intervjuer kan vara ett samtal mellan två, eller flera partner som inte har en jämställd position. Detta kan röra även när man intervjuar barn, där ena partner är vuxen (Kvale 1997, s. 26).

Doverborg och Pramling anser att till de etiska problemen, tillhör att barnets sätt att tänka om världen, är annorlunda än vuxnas. Barnets tankar om världen är oreflekterad, eftersom de utifrån tidigare erfarenheter och upplevelser, i intervjun oftast anstränger sig för att lista ut vad den vuxna vill ta reda på, därför bör man som forskare vara medveten om detta och kräver större lyhördhet från de vuxna (Doverborg & Pramling 2000, s.14,44).

Ett problem i intervju med barn, är att traditionellt har de betraktats som en opålitlig informationskälla, just när det handlar om krav på sakliga och korrekta förhållanden.

Däremot anser Lindh- Munther att det inte är omöjligt att låta barnen komma tilltals, om man är intresserad av barns tankar, hur de uppfattar sig själva, människor och världen omkring dem samt hur de ser på olika fenomen och tankar och formulerar sig språkligt (Lindh - Munther 1989, s. 5)

I min undersökning har jag fokus på barns tal om sin religion och andras religion som bygger på individuella intervjuer, där jag försökte bygga upp en ömsesidig respekt med tanke på att ämnet religion kan vara i sig känsligt och djupt personligt.

4.3 Studiens genomförande

För att få utföra min undersökning, kontaktade jag den biträdande rektorn i den av mig utvalda skolan. Hon kontaktade i sin tur klassläraren, som i sin tur kontaktade mig, då presenterade jag min undersökning. Eftersom jag skulle intervju barn i åldrarna 11 och 12 år, var det viktigt att ha med i tanken, att personer som inte är myndiga, behövde jag föräldrarnas tillstånd så att de aktuella eleverna skulle kunna delta i min undersökning. Jag skrev en kort presentation av mig själv och min undersökning och gav utrymme till föräldrarnas och elevernas underskrift.

Efter det gjorde jag mitt primära urval med hjälp av klassläraren. Eleverna och jag satte oss på biblioteket, där jag presenterade mig själv och mitt arbete för dem. Jag delade ut presentationen till eleverna och sedan bad jag dessa elever att berätta för sina föräldrar om min undersökning för att få tillstånd. Jag betonade för eleverna att deltagandet var helt frivilligt och inga riktiga namn skulle användas vid publicering, vilket går i linje med kravet på sekretess.

Jag ansåg att individuella intervjuer var bäst lämpade för att kunna undersöka elevernas berättelser om religion. Jag utförde alla mina intervjuer i skolans bibliotek, vilket var betydelsefullt för att barnet skulle kunna koncentrera sig bättre och inte mista intresse såsom Doverborg och Pramling antyder (Doverborg, Pramling 2000, s. 25). Bandspelare användes under alla intervjuer i två dagar och de finns tillgängliga för granskning. Tiden för intervjuerna varierade beroende på elevernas tal men generellt kan jag säga att det tog mellan 25 och 40 minuter för varje elev.

4.4 Urval

Tidigare har jag redogjort att syftet med min undersökning är att undersöka elevernas förhållningssätt och tal om sin egen och andras religion. Jag ansåg att ett icke-sannolikhetsurval var lämpligt för min undersökning, eftersom syftet var att tolka och förstå det empiriska material som jag fick fram och inte att generalisera. Urvalet av eleverna gjorde jag utifrån en medvetenhet att spegla den mångfald som återfinns i en mångkulturell skola. Därför valde jag elever med olika kön och olika kulturell religiositet (Larsson 2005, s. 77). Så enligt Larsson har jag använt mig av det som han kallar för godtyckligt urval (Larsson 2005, s. 78).

4.5 Avgränsning

Jag har genomfört min undersökning i en svensk kommunal skola i norra Stockholm, där jag valde fem elever för intervju. I föreliggande undersökning har jag skrivit om mitt syfte, och det är att kunna ta reda på elevernas uppfattningar om begreppet religion och hur de förhåller och positionerar sig i relation till religion. Utifrån mina fem elevers föreställningar och tankar drar jag mina slutsatser. Jag kan inte dra några generella slutsatser, utan jag kommer endast att tala för de utvalda eleverna. På grund av tidsbrist har jag valt endast fem elever.

6. Presentation av informanterna

I det följande skriver jag en kort presentation av undersökningens fem informanter. Alla namn är fingerade och kallar jag dem för Hala, Sara, Samir, Daniel och Tomas.

Hala: En flicka som är 11,5 år gammal, född och uppväxt i Sverige, bor med sina föräldrar och har fem syskon. Pappan är från Palestina och mamman från Libanon. Muslim och brukar samlas en dag i veckan med sina kusiner för att be och lära sig om sin religion.

Sara: en flicka som är 11 år och född i Sverige. Bor med sina föräldrar och sin stora syster. Mamman är ursprungligen sik men konverterad till islam. Pappan är muslim.

Samir: En pojke som är 11 år och född och uppväxt i Sverige. Båda Föräldrarna är från Palestina. Pratar mest arabiska hemma. Muslim. Går till Moské på fredagar om han är ledig eller samlas med kusiner för att tala, be och lära sig mer om sin religion.

Daniel: En pojke som är 11 år gammal. Född i Polen och kom till Sverige när han var tre år. Mamman är från Polen och pappan är kurd. Mamman är kristen och pappan muslim.

Tomas: En pojke som är 12 år. Han är född och uppväxt i Sverige. Föräldrarna är från Egypten. Mamman är halv kristen ortodox och halv baptistisk och pappa är baptist. Baptism är en protestantisk kristen riktning.

7. Resultat/analys

I detta avsnitt kommer jag att presentera de delarna av uppsatsens teorier och intervjuresultat som är relevant för att besvara mina frågeställningar. Detta gör jag genom att koppla ihop teori med mina informatorers svar och därefter analysera de utifrån mina tolkningar som jag har byggt med hjälp av citat.

7.1 Elevernas förhållningssätt och tal om religion

Denna del handlar överhuvudtaget om elevernas tankar och föreställningar om religion, om sin egen sin religion, om andras religion samt förhållningssättet till sin religion.

Informanterna uttryckte sig på olika sätt gällande religions uppfattning och betydelse för dem. Alla visade på något sätt mer eller mindre sina tankar om religion. Samtliga informanter uttryckte sig så att religion är något förebästaemt i deras liv, man själv har det och alla andra har det. Exempelvis uttryckte sig mina informanter Sara, Samir och Tomas på följande sätt:

Jag har en religion, och alla andra har religion (Sara, Samir 20101025, 26).

Tomas säger också att:

Jag behöver inte fundera på det; jag kommer att göra det ändå som mina föräldrar (Tomas 20101026)

För Tomas är det självklart att han kommer att följa sina föräldrars religion. Detta tolkar jag som att religion är en naturlig företeelse som han inte behöver reflektera över och ifrågasätta. Detta bekräftades också av övriga informanterna som Samir och Sara. Detta till skillnad från socialkonstruktivismens perspektiv som anser att religion är konstruerad genom sociala

interaktioner. Grundtanken för dem är en kritisk inställning till sådana fenomen som betraktas i samhället som något naturligt, självklart och evigt.

Hala uttrycker sig annorlunda än de andra. För henne är religion viktig eftersom den visar hur man ska leva, och hon visar stolthet när hon pratar om det:

Religion är det hur man tror och man lever, gud och sina profeter... religion är viktig när det gäller vad man tror och jag kan mycket om min religion (Hala 20101025).

Antony Giddens uppfattning om det som är gemensamt för alla religioner oavsett om det innehåller guds tro eller inte, så finns det utrymme för vissa ritualer och ceremonier som utövas av de troende. När informanterna berättar om sin religion, beskriver alla först och främst hur de förhåller sig till sin religion genom att besöka platser där det inrättas och utövas gudstjänster (Giddens 2003,s.442-443).

Även Sara framhåller i sitt tal om religion att den är det man har och är viktigt överallt, men samtidigt är hon kritisk till att religionstillhörighet inte är konstruerad genom fria val och hon uttrycker sig så här:

Ibland man är ledsen för det religion man har . mina kompisar de vill inte vara muslimer för det finns många saker som muslimer får inte göra, man får inte vara utan själ för mina kompisars föräldrar blir arga(Sara 20101025).

Detta kan jag koppla till Göran Larssons tanke om att vara ung, svensk och muslim, vilket kan innebära stora besvärligheter. Han menar att för unga muslimer i dagens samhälle oftast slits mellan majoritetssamhället och föräldrarnas höga krav och förväntningar. Å andra sidan kan de även slitas mellan å ena sidan en sekulär västerländsk livsstil och å andra sidan den islamiskreligiösa traditionen. Därmed försöker de att uppnå en balans mellan sig själva och sin omgivning på olika sätt beroende på individen själv (Larsson 2003, s. 67).

Denna situation som Sara berättar om, kan jag koppla till det argument som Sundin Karlsson tar upp om barnens religionsfrihet i relation till familjen. Hon ställer barnens rättigheter mot föräldrarnas traditionella trosuppfattningar. Hon diskuterar FN:s konvention om barnens rättigheter och religionsfrihet, där slås det fast att barnen har rätt till att kunna tänka själva. I detta fall kan jag tolka det att det handlar om att barnen tvingas att följa föräldrarnas vilja och har ingen möjlighet att tänka själva och därmed bestämma.

Hala nämner i sitt förhållande till islam att det är mycket viktigt för henne att följa sin religion, hon berättar också för mig hur och på vilket sätt det är viktigt att som troende muslim följa de normer och regler religionen påbjuder. Hon säger så här:

Om man är troende , måste man göra de viktiga sakerna , att be fem gånger om dagen, fasta när man är vuxen. Det finns några muslimer, de ber inte, de brukar älska gud men de ber inte, jag tycker att det är konstigt. Fläsk är inte så farligt men vi får inte äta gris, för att den är smutsig, man måste vara ren när man ber (Hala 201025).

Genom hennes uttryck visar Hala att hon starkt positionerar sig till sin religion genom att be och fasta. Bönen beskådas inom islam som en av islams viktigaste grundpelare och traditionellt läggs stor vikt vid bön och bönetiderna. Detta kan jag koppla till dem som traditionelltolkar Koranen om det tillåtna och otillåtna. Hala ifrågasätter på något sätt sin egen tradition genom att säga att fläsk inte är så farligt, men ändå så äter hon det inte eftersom hon definierar sig som troende muslim. Enligt Koranen finns det förbud mot svinkött och mot blod som föda, även skaldjur är förbjudna. Det framkommer även i deras tradition att djuren skall slaktas på ett speciellt sätt som heter Halal (det tillåtna), då djuret slaktas i Guds namn, riktat mot Mecka och med skäktning som slaktmetod. De har även en fastemånad som kallas för ramadan, då detta gäller främst de vuxna. Under hela månaden när det är ljus ska man avstå från mat och dryck (Hjärpe 1992,s .92,107).

Samtliga informanterna utför sina ritualer och ceremonier fast på olika vis, ensamma, med sina föräldrar eller kollektivt. Hala och Samir brukar besöka moskén på fredagar i fall om de är lediga från skolan. David besöker kyrkan på söndagar, Tomas besöker en sjön i Göteborg en gång om året och sist Sara som besöker både moskén och kyrkan.

Hala hävdar:

Varje fredag när jag har tid, går jag inte om jag inte hinner, tjejer behöver inte men killar behöver, mina bröder brukar alltid gå....vet inte mina föräldrar säger så (Hala 20101025).

Inom den muslimska traditionen är moskébesök obligatoriskt för män vid den gemensamma fredagsbönen. Däremot är det tillåtet för kvinnorna, men inte obligatoriskt och om de skulle delta, måste de vara åtskilda från männen på något sätt (Hjärpe 1992, s. 60). Märkligt är det att Hala inte ifrågasätter sin tradition och relaterar det till sin förälder. Detta fann jag också hos Samir som hans tal oftast innehåller ”jag vet inte varför” . Exempelvis gällande min fråga om varför religion är något så viktigt för honom. Därmed säger han beträffande sitt förhållningssätt:

Det är viktigt men vet inte varför. Fredagar går jag när jag kan. (Samir 20101026).

Daniel säger att han går till kyrkan eftersom hans mamma är kristen och eftersom pappa inte med dem så han tar mammans religion. Han säger:

Jag går till kyrkan med min mamma. (Daniel 20101026).

Daniel berättar att hans religionstillhörighet först och främst beror på att han bor med sin mamma. Han säger att han skulle välja kristendomen även om pappa bodde med dem, Eftersom han anser att mamma har fött honom och han uttrycker sålunda:

Pappa bor inte med oss längre, men jag skulle ta kristendomen ändå, mamma födde mig.

(Daniel 20101026).

Medan Tomas beskriver sitt förhållningssätt sålunda:

Vi går en gång om året till sjön, den ligger i Göteborg eller Malmö, vår så manen har pulver. sen man ligger under vattnet i 2 minuter. (Tomas 20101026)

Saras tankar om sin religion var på följande sätt:

Jag är glad för det jag är, i min mammas sida är jag sik och i min pappas sida är jag muslim. Jag går både till moské och till kyrka. [Sic] (Sara 20101025)

Informanterna visar på olika sätt utövningen av sin religion. Göran Larsson skriver att trots att Sverige har genomgått en stark sekulariseringsprocess, så visar fortfarande många ungdomar intresse för religion (Larsson, 2003, s.18). Man kan undra om det handlar om intresse eller om brist på alternativ. För mig visar Sara tecken på osäkerhet genom att hon besöker både kyrkan och moskén, vilket hon måste göra. Traditionsförmedling för Hala och Samir beskriver de också dels genom familjen och dels genom kusiner. Informanterna Samir och Hala berättar båda att de en gång i veckan samlas med sina kusiner för att be, läsa koranen och lära sig mer om islam. Hala säger att hon lär sig mycket under en sådan vecka. Kan man påstå att hon gör det för hon är intresserad eller ingår hon i det som andra runt omkring gör det? Otterbeck menar att är individens religiösa tillhörighet och trosuppfattning kan vara orsaken till att släkt

och vänner kan komma närmare varandra eller ta avstånd från varandra. Otterbeck anser också att under den primära socialisation utvecklas även den religiösa identitet och den etniska identiteten, där individen oftast är emotionellt knuten till dessa identiteter (Otterbeck 2000, 129).

Hala och Samir berättar hur det går för dem under den dagen på följande sätt:

Jag kan mycket om min religion, vi brukar träffas en gång i veckan och lära oss.... Vi brukar inte bara prata om islam utan tillsammans ha kul, prata arabiska (Samir 20101026).

Vi brukar halva dagen typ vara tillsammans med i en dag i veckan och lär mig mycket (Hala 20201025).

7.2 Elevernas tal om andras religion

Informanternas sätt att tala om skillnaderna och likheterna vad gäller andras religioner, handlar oftast om deras jämförelser med andra större religioner så som kristendom, islam och judendom.

Daniel visar fullständig respekt för andras religion genom hans samtal med mig i flera tillfällen, protesterar mot dem som använder religion mot varandra och han betonar att alla religioner är likvärdiga. Han säger:

Alla religioner är lika värda, bara de gör andra saker, alla har sin egen gud.

Jag kan lite om andra religioner som islam, de går till moskéer och ber varje dag. Alla är lika, alla har en gud.

Hala säger:

Det skiljer inte så mycket i mellan, bara att vi muslimer inte tror att Jesus var Guds son.

Medan Sara säger:

Jag kan några regler om judendom, inte stjäla, inte ljuga, inte döda och att inte begära något av någon annan.

Tomas säger:

Vårt är kopia av kristendomen, det enda skillnaden att de går till kyrkan. Mellan vår religion och islam det är stor skillnad, samma sak med judendomen.

Hos samtliga informanter förekommer det att de talar om de största religionerna när de jämför sig eller talar om andras religion. Detta beror på att de har läst om det i skolan, också för att de själva tillhör den religionen. Detta bekräftas av att samtliga informanter har kunskap endast hemifrån eller ifrån undervisningen. Samtliga berättar att de aldrig diskuterar ämnet religion dvs. att de undviker att tala med varandra om religion.

Under mitt samtal med Hala säger hon att hon pratar om andras religion:

Jag brukar jämföra mig med andra när jag tänker på kriget. De flesta krig är inte bara om mark utan religion, tex. Israel och Libanon de har krigat mycket och jag tror att det beror på Israel är judar och Libanon är kristen. Religion kan man använda mot varandra men jag tycker det inte kul. (Hala20101025).

Hala ifrågasätter religionens påverkan och kan tänka själv att religion kan vara ett medel för att starta ett krig. Genom sin jämförelse med andras religion, tycker hon att det inte är roligt men det händer att människor använder religion mot varandra.

7.3 Identitet

Castells beskriver identitet som källan till människors mening och kunskap i livet (Gastells 1997,s. 21). Vilket var påtagligt och stämde på mina informanternas presentationer av sig själva för mig, då beskrev alla fyra informanterna sig genom att tala om sin religion. Hala, Daniel, och Tomas beskriver sig själva påföljande sätt:

Jag är muslim, jag blev uppfostrad till det. (Hala20101025).

Jag är kristen. Min mamma är kristen. (Daniel 201026).

Jag är Babies, mina föräldrar är baptister. (Tomas 20101026).

Enligt Castells är religion en av de primära identiteterna som människan har. Han anser att utifrån det sociologiska perspektivet är religion konstruerad och identitet utvecklas med byggstenar från olika faktumen tex. historia, biologi och geografi(Gastell1997,s.21).

Hartman anser att religiositet inte kan ske i vakuum och barnets tankar speglar den miljö som de befinner sig i (Hartman1997,s.86). Under mina intervjuer med alla informanter, fann jag att

alla på något sätt fått sin religiösa identitet från sina föräldrar. Då stämmer inte Zeihes teori kring den kulturella friställningen in på informanterna. Enligt den kulturella friställningen menas det att individen frigör sig från den traditionella med mängd av möjligheter (Tomas1993,s. 9). Men enligt mina informanter så har de föds in i sina religioner, de har inte fått välja tro. Deras tro har skapats av deras föräldrar. Detta kan jag koppla också till Sundin Karlssons traditionsmodell. Enligt den här modellen tolkas barnens rätt till religionsfrihet i första hand som en rätt till att utöva föräldrarnas religion. Religion kan ses som en del av kulturen och ett sätt att leva. Hon menar att den inte kan väljas eller väljas bort. Religionsfrihet handlar om föräldrarnas möjlighet att uppfostra sina barn enligt sina traditioner och trosuppfattningar.

Samtliga informanter på olika sätt relaterar sin religiositet till föräldrarna, även Hala som själv alltid haft sitt stora intresse för religion, särskilt islam men samtidigt påpekar hon att hon blev uppfostrad till troende muslim. Hon är glad och stolt när hon uttrycker sig på följande vis

Jag lärde mig om min religion innan jag var sju år, jag brukade be med mina syskon när jag var 4 år och blev uppfostrad till (Hala 20101025)

I Göran Larssons bok "*Talande tro*" framkommer Internetns betydelse för att skapa religiösa identiteter bland unga människor. Internet ger möjligheter till den enskilda individen att söka upp och att hålla sig till olika rörelser eller riktningar inom dessa rörelser (Larsson 2003,s.129)

Hala en av informanterna använder sig just av Internet för att skapa sin religiösa identitet. Hon brukar lyssna på musik om religion och hon säger

Jag lyssnar på (Anashid) på Internet på alla språk, det finns en kändis som sjunger .Sam Josef ,han gör musik om sin religion, han muslim , han älskar gud (hala 20101025).

När det gäller Sara så är hon mellan två identiteter eftersom hon lever med en pappa som är muslim och en mamma som tillhör sikherna. Sara säger att hon går till både moskén och kyrkan:

Jag brukar lyssna på farmor när hon läser ur Koranen. När jag är i Indien så går jag till kyrkan med mamma men jag vet inte varför.

Saras situation stämmer överens med Maria borgström och Katrin GoldSteins teorier om den tredje identiteten. Enligt dem är den här typen av identitet är en gränsöverskridande identitet. Författarna definierar den tredje identitet som identitet baserar inte sig på en känsla av ”vi och dem” eller ”antingen, eller” utan av ”både och”. Medan Castells beskriver den tredje identiteten hotfull för framtiden som ”schizofren mellan funktion och mening”. Där identitet blir alltmer utmärkande när grupper alieneras och uppfattar varandra som främlingar.

7.4 Religion och skolan

Det var intressant att undersöka elevernas förhållning sätt till sin religion och att få se skillnaden i deras identitet både i hemmet och i skolan. Informanterna uttrycker sig på olika sätt men det som är gemensamt för alla är att de oftast försöker att undvika att tala om sin religion i skolan på grund av att man kan bli retad eller bli ledsen. Hala betonar tydligt att man måste skilja mellan skolan och hemmet. Tomas tycker att det är jobbigt att prata om sin religion deras uttryck sålunda:

Vi pratar inte religion så mycket, bara när vi har undervisning. (Hala 201025).

Jag pratar inte om min religion för att de inte kan om och alla tror att jag är kristen. (Tomas 201026).

Informanten Daniel talar om att det finns skillnad mellan honom som är kristen och andra elever på skolan. Denna skillnad gör att han ibland inte känner sig accepterad av de andra på skolan.

Detta stämmer med mina informanters tal om att de är mer religiösa hemma än i skolan där de leker som vanligt med kompisarna. Med andra ord eleverna döljer sin religiösa identitet för att inte bli retad av andra. Vissa informanter talade tydligt om att man kan stå utanför på grund av sin religion man har. Informanten Daniel tar upp en sådan händelse som ett exempel han varit med och uttrycker sig på så sätt:

Oh, kristen, byt till muslim. Ibland några säger när de kör grejer spel, du måste vara muslim för att köra spel för att du inte är muslim, jag vet inte varför alltså alla religioner är lika värda (Daniel 201026).

Enligt Castells kan individen ha olika identiteter och motståndsidetitet är en av de viktigaste i identitetsskapandet, eftersom motståndsidetitet leder till bildandet av ett kollektivt motstånd mot någon annan (Castells 1997, s. 21-23). Denna gruppering stämmer överens med Daniels upplevelse i skolan; han hamnade utanför på grund av sin religiösa identitet.

Däremot kan jag finna formen av den legitimerade identiteten hos informanten Daniel. Av hans sätt att uttrycka sig så kan man förstå att det finns grupperingar på skolan, där han upplever att på grund av sin religiösa identitet ibland hamnar i utanförskap. Han känner att han på grund av sin religion inte tillhör den legitima identiteten i skolan.

Daniels upplevelse stämmer således inte med målet som står i läroplanen, där betonas vikten av att skolan ska sträva efter att möjligheten till reflektion, orientering och diskussion skall röra hela religionsämnet och tillägna eleven förståelse för andra människor och förmåga till upplevelse av andra människor i olika situationer

Ingen i skolan ska utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuella läggning eller funktionshinder eller för annan kränkande och varje elev kan leva sig in i och förstå andra människors situation (Lop94, s. 3).

Detta bekräftas också av Saras citat:

Man borde ha religion för att om man säger att jag har ingenting då blir man retad av det (Sara 20101025).

När det gäller religionsundervisning så tycker alla informanter att religionsundervisning är bra eftersom man kan lära sig och få kunskap om andras religion. Däremot ansåg Hala och Tomas att religionsundervisning var mindre viktigt. De tänkte annorlunda än de andra, Hala ansåg att även om undervisningen är bra så lär man sig endast för att få betyg i ämnet:

Det är viktigt när man vill veta hur andra lever jag menar när man vill resa till ett land men inte i skolan .i undervisningen man måste man kunna berätta om sin religion för att bli godkänd (Hala, 20101025).

Tomas ansåg så här om religionsundervisning:

Så där, de borde ha mer om religioner som är okända (Tomas 20101026).

Han tycker att religionsundervisning inte endast skall handla om de stora religionerna, dvs. kända religioner såsom islam, kristendom och judendom. Han känner att på grund av det vill han inte prata om sin religion och är det lättare att identifiera sig som kristen. Han tycker att när man arbetar som religionslärare borde läraren ha mycket mer kunskap om alla religioner och detta saknar våra lärare. Han säger på följande sätt:

Typ vi hade en gång en religionslärare, han var vikariat, han kunde mycket om alla religioner, men vår ordinarie lärare kan inte mycket (Tomas 2010102).

Enligt kursplanen för religionsundervisningen ska skolan sträva efter att eleverna skall fördjupa sin förmåga att reflektera över och diskutera kring existentiella frågor när det gäller tro, etik och livsfrågor (Skolverket 2000). Tomas saknar detta i skolan på grund av lärarens brist på kunskap. Men min tolkning av det som Tomas är missnöjd med, kan det vara att läraren inte saknar kunskap utan har den rädslan om att fördjupa sig i elevernas religion och att det ska misstolkas när läraren pratar om andra religioner.

7.5 Religion, barn och modernitet

Ungdomsforskaren Thomas Ziehe framhåller starkt att modernitet har påverkat barn och ungdomar. Han menar att i det traditionella samhället var individens möjlighet liten eller inget; att välja sitt liv var relativt klart. Moderna livet som kännetecknas av de stora förändringarna inom olika områden bland annat ekonomiska, kulturella. Där individens möjligheter har ökat och samtidigt har det kommit fram nya möjligheter på att fundera över hur man utformar sitt liv.

Vissa informanter visar tydligt på något sätt modernitets inverkan och att det senmoderna samhället har medfört olika nya mönster som lett till ökad valfrihet samt individualisering.

Genom deras berättelse visar informanterna sin medvetenhet om skillnaden mellan det svenska samhället och andra traditionella samhällen, särskilt när det gäller religiositet och religionsutövning. Exempelvis hävdar Samir:

Det är mycket annorlunda här i Sverige, här är det många muslimer, kristna med var sin religion men där är det så att varje dag man ber och alla har samma språk (Samir 20101026).

Informanternas svar när det gällde min fråga om deras val av partner i framtiden, om de måste välja sin partner av samma religion dvs. att deras val beror på deras tro. Alla fyra informanter även Hala som ser sig själv som en troende muslim tyckte att ens partner måste inte ha samma religion. Det viktigaste enligt henne är att man gillar personen. Det fanns dock ett undantag, där Samir som är muslim har annorlunda tankar och anser att det måste vara en muslim men vet inte varför och uttrycker sig på så sätt:

Ja, det är viktigt att hon ska vara muslim men vet inte varför kanske är det lättare (Samir 20101026).

Religion är viktig för Samir men sätter en gräns för hans val av partner omedvetet. Det framstår gränser i hans tal att hon måste vara muslim trots att genom islam får män gifta sig med icke-muslimer däremot en muslimsk kvinna får inte gifta sig med en icke-muslimsk man eller han/hon måste konvertera för deras skull. Detta motsäger med vad Hala anser:

Jag tror det inte så viktigt att man har samma religion, för mina föräldrar räcker det att man bara gillar varandra (Hala 20101025).

Hala placerar sig mittemellan den muslimska diskursen om man måste ha samma religion och mellan den sekulariserade omgivningen. Här kommer fram en situation som får mig att känna att hon egentligen tillhör den tredje identiteten. Halas svar om sin framtida partner får mig att undra när hon säger att partnern får ha vilken religion som helst, vilket talar emot hennes tro på Islam. Där det är förbjudet att gifta sig med en icke-muslim.

Tomas hävdar:

Jag kan gifta mig med vem jag vill, men muslim kanske inte för de har gjort oss illa (Tomas 20101026).

Tomas är tveksam i sitt tal men han vet att religion kan vara hinder eller gräns för sitt val.

8. Slutdiskussion

För att kunna genomföra min studie har jag intervjuat barn med olika kulturella bakgrunder. Syftet med min studie har varit att lyfta fram barns tankar och syn på sin religion och andras religion. Utifrån mina intervjuer har jag kommit fram till olika resultat och olika uppfattningar som dels speglar barnens miljö som de befinner sig i och det svenska samhället. Religion är

en social konstruktion av samhället. Det framkommer tydligt och klart att det finns religiösa tankar bland mina informanter, oavsett om de ser sig mer eller mindre troende. Elevernas tankar om religionens betydelse var att samtliga identifierade sig med sin religion. Det bekräftar att religion och identitet ligger nära varandra dvs. att de går hand i hand.

I skolan kan det förekomma att man blir särbehandlad på grund av sin religion. Det gör att vissa barn hamnar i utanförskap och känner sig mobbade. Skolan är en stor uppsamlingsplats för många olika religiösa identiteter, där uppkommer ofta synen ”de och vi”. Skolans uppgift är att motverka sådana attityder. Det måste kanske bli ett större samarbete mellan skolan och föräldrar. Det visade sig att hos mina informanter är kunskapen hemifrån, även om det inte var de som mobbade andra. Informanterna är i stort sätt påverkade av sina föräldrar och deras traditioner som man levt i under flera generationer. Enligt rapporten *Hinder och vägar* är ett av de hindren för att utveckla förförståelse och respekt till andras religion och kultur elevernas bristande baskunskap (Florheden & Lifmark: 1994). Detta kan stämma med mina informanter vilka visat en tydlig brist på både mognad och förkunskap.

Tanken med att barn är fria för att kunna välja sin religion, stämmer inte och går emot FN-konventionen om barnens rätt att tänka fritt. Barnen ärver sin religion när de föds och samtliga visar att religion är det man har. Däremot kan det gå i linje med Kerstin von Brömssens många studieresultat som hon har kommit fram till i sin avhandling *tolkningar, förhandlingar och tystnader* om barnens tankar om sin och andras religion (Brömssen: 2003). Bland annat är det den stora tystnaden på grund av att religion är ett känsligt ämne som gör att eleverna blir rädda att diskutera och prata om med varandra. Däremot visar de detta hemma enligt dem själva men i själva verket visar informanterna mer på sina svar att det handlar mer om att inte ifrågasätta sina föräldrar.

Ett annat resultat som jag fick var att alla barn lever i olika världar som t.ex. minoritetsvärld, skolans och det sekulära samhällets värld och ibland ger detta mig känslan av att barnen varken lever i den ena eller den andra världen; barnen verkar vara vilsna i sin religion. Hala, min informant motsäger sig flera gånger under min intervju med henne. Sara som en annan informant är enligt min tolkning vilsen mellan två identiteter, när hon uttrycker sig ” jag är lite blandad”. Hon vet inte vilken religion hon egentligen tillhör. Detta kan jag relatera till Maria Borgströms avhandling som heter *att vara mittemellan*. Hennes resultat visade sig att ungdomar i Sverige med utländsk bakgrund kan uppfatta förutsättningarna för sin sociokulturella

identitetsutveckling (Borgström: 1998). De flesta av informanterna visade sig positivt inställda till religionsundervisning men det kändes inte riktigt så på deras sätt att uttrycka sig. Det borde tas upp mer fördjupningsdiskussioner om andra religioner i religionsundervisningen. Detta bekräftas av Tomas, då han saknar den fördjupning som behövs av andras och sin egen religion. Detta går också emot det som kursplanen för religionsundervisning betonar, nämligen vikten av att reflektera och fördjupa sin förståelse. Den rädslan från eleverna att bryta mot tystnaden i praktiken kan vara en av orsakerna till tonvikten av yttre fakta om religion, Därmed leder det till att eleverna i sin tur har svårt att skapa fördjupad förståelse, diskutera, vara kritiska och ta ställning.

Därmed anser jag som blivande lärare att läraren har en viktig roll och bör ta fasta på att eleverna är intresserade och vill veta mer om sin religion och andras religioner. Samtidigt har jag förståelse att det kan bli svårt för religionsläraren att visa ödmjukhet och vara neutral, vilket leder till osäkerhet i sin roll. Det kan vara också orsaken till det som Tomas tycker att religions lärare har inte stor kunskap.

Även om informanterna visade för mig att de är påverkade av den sekulära västerländska kulturen på olika sätt, har barnen många negativa ståndpunkter med sig redan från början ifrån sina föräldrar t. ex. jämförelsen med andra barn där de ofta uttryckte sig med ”de och vi” när det gäller andras religioner. Detta går emot den sekulära betydelsen om att religion har mindre makt och betydelse. Detta går emot vad mina informanter har visat, att religion kan sätta gränsen för deras val i framtiden och vad de får äta, göra etc.

Slutligen ställer jag mig de här frågorna, vad menas då egentligen med religionsfrihet? Hade barnen gett mig samma svar om föräldrarna suttit med vid intervjuerna? Vad händer om du kommer på att du inte längre tror på den religion du tillhör och därmed vill byta tro?

Källförteckning

Tryckta källor

- Andersson, Daniel, Sander, Åke. (2009). *Det mångkulturella Sverige – ett landskap i förändring*. Lund.
- Borgström, M. (1998). *Att vara mitt emellan*. Hur spanskamerikans ungdomar i Sverige kan uppfattar villkoren för sociokulturell utveckling. Doktorsavhandling. Stockholm Universitet: pedagogisk institution.
- Castells, Manuel (2000). *Informationsålder. Ekonomi, samhälle och kultur. Band II Identitetens mak* Göteborg: Daidalos
- Doverberg, Elisabeth & Pramling, Ingrid. (2000). *Att förstå barnens tankar: metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber AB.
- Florheden & Lifmark (1994). *Hinder och väger*. Lärares erfarenheter av att i religionsundervisningen utveckla förståelse och respekt för människor med olika religion och kultur. Universitet of Göteborg.
- Gustavsson, Göran (1997) *Tro, samfund och samhälle*. Libris förlag
- Giddens, Anthony [1994,1998](2003). *Sociologi*. Studentlitteratur:Lund
- Hartman G. S (2007). *Barns tankar om livet*. Stockholm: Natur och kultur
- Hjärpe, J. (1992). *Islam. Lära och livsmönster*. (3:e upplagan). Stockholm: Norstedts
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Katrin Goldstein-Kyaga och María Borgström, *Den tredje identiteten: Ungdomar och deras familjer i det mångkulturella, globala rummet*, 2009
- Klasson Sundin, Maria (2006). *Barnets religionsfrihet eller föräldrarnas ?I: Modee, Johan & Strandberg, Hugo(red). Frihet och gränser: Filosofiska perspektiv på religionsfrihet och tolerans*.
- Karlsson Minganti, Pia & Svanberg, Ingvar (red.) (1997). *Religionsfrihet i Sverige: om möjligheten att leva som troende*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Göran (red.) (2003). *Talande tro ungdomar, religion och identitet*. Lund: Studentlitteratur
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lop94.
- Otterbeck, Jonas (2000). *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Lund: Studentlitteratur

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examens arbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
40

Spiro, M., 1996, ”Religion: Problems of Definition and Explanation” i M. Banton (red), *Anthropological Approaches to the Study of religion*. I Otterbeck, Jonas (2000). *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Lund: Studentlitteratur

Vikström, Björn (2005) *Den skapande läsaren: Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur

Von Brömssen, Kerstin (2003) *Tolkningar, förhandlingar och tystnader – elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Ziehe, Thomas (1993) *Kultur analyser ungdom, utbildning och modernitet*. Stockholm: Symposium

Internet källor

Konvention om barnets rättigheter antagna av FN:s generalsamling 1989.
Länkadress: www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster.../fn-891120.pdf. Hämtat(20101026).

Skolverket (2000). *Kursplaner i religionskunskap*. Länkadress:<http://www.skolverket.se/skolfs?id=643>. Hämtat(20101117).

BILAGA 1- Intervjuguide

Inledande frågor

Ålder

född

Familj- kan du berätta lite om din familj? Antal år i Sverige?

Religion

Vilken religion tillhör du?

Vilken religion tillhör dina föräldrar?

Vad betyder religion för dig? Är det viktigt eller inte, varför?

Kan du berätta lite om din religion?

Vad är det som du anser är viktigt i din religion? Varför?

Vad vet du om andras religion? Vad tycker du, finns det skillnader eller likheter?

Identitet

Om du presenterar dig själv för mig, vad skulle du säga?

Är det viktigt för dig att presentera dig på så sätt? Är det viktigt, varför?

Religion och skolan

Pratar ni med varandra i skolan om din egen eller andras religion? Om inte, varför?

Har du upplevt någon gång att du blev behandlad annorlunda eller mindre accepterad på grund av din religion?

Om det händer, vad tror du i så fall det beror på?

Hur ser du på religionsundervisning i skolan? Är det bra eller dåligt att ha religionsundervisning, varför?

Det moderna samhället

Om du tänker på framtiden, kan du föreställa dig att ha en partner eller gifta dig med en som inte tillhör din egen religion? Om nej, berätta varför?

Har du märkt skillnaden mellan det svenska samhället och ditt hemland när det gäller religion?

BILAGA 2

Informationsbrev till föräldrar

Hej föräldrar!

Jag heter Arkawan Abdulhamed och är lärarestudent och går min sista termin på södertörns högskola. Just nu arbetar jag med mitt examensarbete som handlar om barn och religion. Syftet med mitt arbete är att kunna lägga märke till barns tankar och föreställningar kring både sin och andras religion.

Vid ungefär två tillfällen kommer jag att vara i klassrummet under religionslektion. Grundmaterialet till min undersökning är intervjuer som jag ska utföra med ett fåtal elever.

För att kunna intervjua dessa elever, krävs det föräldrarnas medgivande och elevens vilja att delta.

Viktigt att veta, att deltagandet är frivilligt och namnen förblir anonyma, alltså elevens identitet kommer inte att avslöjas. Materialet kommer att förstöras när studien är avslutad.

Rektor och biträdande rektor är informerade om mitt examensarbete och dess syfte och har givit sitt godkännande för min vistelse på skolan.

Jag ber er snarast, men senast måndag den 25/10 att skicka tillbaka detta underlag med er underskrift om ni godkänner det för att kunna utföra mina intervjuer.

Har ni frågor är ni välkomna och kontakta mig.

Arkawan Abdulhamed
E-post: arkawan1@hotmail.com

Målmans underskrift_____

Elevers

underskrift_____

